

233. rocznica uchwalenia Konstytucji 3 Maja 1791 r.

Dodano: 2024.04.29

3 maja jest datą symboliczną w polskiej historii. To wstęp do opowieści o przełomowym dziele prawodawczym - pierwszej konstytucji w nowożytnej Europie i drugiej na świecie. Przyjęta na Sejmie Wielkim (Czteroletnim) ustawa regulowała ustrój prawny Rzeczypospolitej Obojga Narodów, a podstawę jej konstrukcji ustrojowej wyrażało zawarte w artykule V przekonanie, że "wszelka władza w społeczności ludzkiej początek swój bierze z woli narodu,,.

Uchwalona "dla dobra powszechnego, dla ugruntowania wolności, dla ocalenia Ojczyzny naszej i jej granic,, ; Ustawa z 1791 r. wprowadzała ustrój monarchii konstytucyjnej z silną władzą przedstawicielską. Wdrażała trójpodział władzy na prawodawczą, wykonawczą i sądowniczą. Jej postanowienia były wymierzone przeciw liberum veto. Przyjęto w niej również nowatorskie rozwiązania w zakresie parlamentaryzmu.

W 11 artykułach opisano zasady funkcjonowania społeczeństwa i państwa. W artykule I uznano religię rzymskokatolicką za panującą, równocześnie gwarantując wolność wyznań. "Że zaś taż sama Wiara Święta przykazuje nam kochać bliźnich naszych, przeto wszystkim ludziom jakiegokolwiek bądź wyznania pokój w wierze i opiekę rządową winniśmy. I dlatego wszelkich obrządków i religii wolność w krajach polskich podług ustaw krajowych warujemy,,.

"Wszystkę szlachtę równemi być między sobą uznajemy, nie tylko co do starania się o urzędy i o sprawowanie posług ojczyźnie, honor, sławę, pożytek przynoszących, ale oraz co do równego

używania przywilejów i prerogatyw stanowi szlacheckiemu służących,, ; napisano w artykule II zapewniając utrzymanie nadanych szlachcie przywilejów oraz uznając przedstawicieli stanu szlacheckiego za "najpierwszych obrońców wolności i niniejszej Konstytucyi,,.

W artykule "Miasta i mieszczenie,, odnoszono się do przepisów przyjętych w kwietniu 1791 r., które przyznawały mieszczanom równe ze szlachtą prawa cywilne, w tym dostęp do urzędów, prawo nabywania ziemi czy udział w sejmie.

W artykule IV wskazano: "Lud rolniczy, spod którego ręki płynie najobfitsze bogactw krajowych źródło, który najliczniejszą w narodzie stanowi ludność, a zatym najdzielniejszą kraju siłę, tak przez sprawiedliwość, ludzkość i obowiązki chrześcijańskie, jako i przez własny nasz interes dobrze zrozumiany, pod opiekę prawa i rządu krajowego przyjmujemy,,.

Opierająca się na koncepcji demokratyzacji stosunków społecznych Ustawa Rządowa z 1791 r. stanowiła formę umowy społecznej. W artykule V wprowadzała zasadę suwerenności narodu oraz monteskiuszowski trójpodział władzy. "Aby więc całość państw, wolność obywatelska i porządek społeczności w równej wadze na zawsze zostawały, trzy władze rząd narodu polskiego składać powinny i z woli prawa niniejszego na zawsze składać będą; to jest: władza prawodawcza w stanach zgromadzonych, władza najwyższa wykonawcza w królu i Straży i władza sądownicza w jurysdykcjach,, ; napisano.

"Sejm czyli władza prawodawcza,, ; brzmi tytuł kolejnego, VI artykułu. "Sejm czyli stany zgromadzone, na dwie izby dzielić się będą: na izbę poselską i na izbę senatorską, pod prezydencją króla. Izba poselska jako wyobrażenie i skład wszechwładztwa narodowego będzie świątynią prawodawstwa. Przeto w izbie poselskiej najpierwej decydowane będą wszystkie projekta,, ; czytamy w tekście. Oznacza to, że władzę ustawodawczą sprawował sejm, złożony z dwóch oddzielnych izb. Posłów uznano za reprezentantów całego narodu, bez związania instrukcjami sejmikowymi. Artykułem tym znoszono również zasadę liberum veto, wprowadzając głosowanie większością zwykłą, bezwzględną lub kwalifikowaną.

"Władza wykonawcza do pilnowania praw i onych pełnienia ściśle jest obowiązana. Tam czynną z siebie będzie, gdzie prawa pozwalają, gdzie prawa potrzebują dozoru, egzekucyi, a nawet silnej pomocy,, ; tak opisywano władzę wykonawczą w artykule VII. Ponadto przywracano dziedziczenie tronu słowami: "Tron polski elekcyjnym przez familie mieć na zawsze chcemy i stanowimy,,.

W artykule VIII pt. "Władza sądownicza,, podkreślano niezależność sądownictwa od władzy wykonawczej i ustawodawczej. Znalazła się tam także zapowiedź uchwalenia kodeksów cywilnego i karnego.

W artykułach IX i X opisano kwestie regencji i edukacji dzieci królewskich podkreślając, że "dozorca od stanów wyznaczony donosić winien na każdym ordynaryjnym sejmie o edukacyi i postępku

królewiców, Komisji zaś Edukacyjnej powinnością będzie podać układ instrukcji i edukacji synów królewskich do potwierdzenia sejmowi, a to aby jednostajne w wychowaniu ich prawidła wpajały ciągle i wczesnie w umysły przyszłych następców tronu religią, miłość cnoty, ojczyzny, wolności i Konstytucji krajowej,,.

Artykuł XI poświęcono wojsku. dotyczył wojska, które ; jak czytamy ; "winno narodowi strzeżenie granic i spokojności powszechnej, słowem winno być jego najsilniejszą tarczą. Aby przeznaczenia tego dopełniło niemylnie, powinno zostawać ciągle pod posłuszeństwem władzy wykonawczej, stosownie do opisów prawa, powinno wykonać przysięgę na wierność narodowi i królowi i na obronę Konstytucji narodowej,,.

Konstytucja 3 Maja niosła gwarancje swobód obywatelskich, tradycje chrześcijańskie, tolerancję i wartości Oświecenia. Była dokumentem stanowiącym dowód głębokiego patriotyzmu oraz zrozumienia spraw obywatelskich i społecznych. Obowiązywała jedynie przez 14 miesięcy i jej reformy nie zostały do końca wdrożone. Stała się jednak dziełem tworzącym późniejszą tożsamość suwerennego narodu chcącego zachować niezależność państwową.

Święto Narodowe Trzeciego Maja zostało ustanowione w 1919 r. i ponownie w 1990 r. Od 2007 r. 3 maja jest również świętem narodowym Litwy.

fot. Kancelaria Sejmu

Źródło:Sejm RP

Źródło: <http://biblioteka.mragowo.pl/drukujpdf/artukul/40247>